

HOCAZÂDE AHMED HİLMİ

(ö. 1914)

Hadîkatü'l-evliyâ
adlı eseriyile tanınan müellif.

Erzincan'ın Eğin (Kemaliye) kazasında doğdu. Eşrefzâdeler diye tanınan ailesinin soyu Halvetiyye tarikatının ikinci pîri Yahyâ-yı Şîrvânî'ye ulaşır. Huzur derslerinde başmuhatap olarak bulunan müderris Mehmed Hulûsi Efendi'nin oğludur. 1907 yılında yayımlanan *Ziyâret-i Evliyâ* adlı eserinde adının önüne koyduğu "Marif Nezâret-i Celîlesi teftiş ve muayene heyeti âzasından" ifadesi dışında mesleği ve öğretim durumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. *Hadîkatü'l-evliyâ*'dan, babasının ve kendisinin Nakşibendî şeyhlerinden İzmîrli Osman Nûri Efendi'ye mensup oldukları anlaşılmalıdır. Bursalı Mehmed Tâhir, Hoca-zâde'nin 1332 (1914) yılında çok genç yaşta vefat ettiğini ve Karacaahmet Mezarlığı'nda hat-tat Şeyh Hamdullah Efendi'nin kabrinin yakınlarına defnedildiğini söyler (*Osmanlı Müellifleri*, III, 28). Ebû'lulâ Mardin ise vefat ettiğinde otuz dokuz yaşında olduğunu kaydeder (*Huzur Dersleri*, II, 240). Hoca-zâde Ahmed Hilmi, Nakşibendiyye tarikatının bazı büyük şeyhlerini tanıtmak amacıyla başladığı yazı çalışmalarını diğer büyük tarikatların kurucuları ve silsileleri için de birer kitap yapacak şekilde genişletmiş, bu eserleri kaleme alırken geniş ölçüde Harîrîzâde'nin *Tibyânü vesâ'ili'l-hakâ'ik*'inden faydalanmıştır.

Eserleri. 1. *Hadîkatü'l-evliyâ*. Sekiz kitaptan oluşan külliyyatın ilk kitabı bu adla Nakşibendiyye tarikatına ayrılmıştır. Eserde bazı büyük Nakşibendî şeyhlerinin biyografileri verilmiş, tarikatın silsilesi ve şubeleri anlatılmıştır. Aynı metotla yazılan ve *Hadîkatü'l-evliyâ*-dan ana başlığı altında yayımlanan (İstanbul 1318, son kitap İstanbul 1320) diğer kitaplar şunlardır: *Silsile-i Meşâyih-i Kâdiriyye* (eser *Silsile-i Meşâyih-i Sâbiriyye-i Çiştîyye*'yi de ihtiva etmektedir), *Silsile-i Meşâyih-i Sühreverdiyye* ve *Kübreviyye*, *Silsile-i Meşâyih-i Mevleviyye*, *Ebü'lalemeyn Seyyid Ahmed Rifâî*, *Pîr-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevî* ve *Seyyid İbrâhim Düsûkî*, *Pîr-i Tarikat Ebû'l-Hasan Ali eş-Şazelî* ve *Sâdeddin Cibâvî*, *Enmûzec-i İmâm-ı A'zam*. Eser, Arapça ve Farsça şiirler çıkarılıp kısmen sadeleştirilmek ve bazı Nakşibendî meşâyihî ilâve edilmek sure-

tiyle *Hadîkatü'l-evliyâ* (*Velîler Bahçesi*) adıyla Osmanlı Yayınevi tarafından yeniden yayımlanmıştır (İstanbul 1979). Bu yayımda külliyyatın son kitabı yer almamaktadır. 2. *Seyyid Yahyâ eş-Şîrvânî* (İstanbul 1319). Eserde Halvetiyye tarikatının ikinci pîri Yahyâ-yı Şîrvânî'nin biyografisi yanında Dede Ömer Rûşenî, Muhammed Demirtaş, Ahmed Şemseddin Marmaravî, Şeyh Şâbân-ı Velî, İbrâhim Ümmî, Sinan Karabaş Velî, Hüsâmeddin Uşşâkî gibi tarikat kurucusu Halvetiyye şeyhleri hakkında da bilgi verilmiştir. 3. *İbrâhim Gülşenî* (İstanbul 1322). Eserde İbrâhim Gülşenî, Hasan Sezâî-yi Gülşenî, Ramazan Efendi, Hasan Burhâneddin Cihangîrî, Ahmed Raûfî, Nûreddin Cerrâhî, Ahmed es-Sâvî, Feyzullah el-Misrî gibi tarikat kurucusu Halvetî şeyhlerine dair bilgi yer almaktadır. Son iki eser *Hadîkatü'l-evliyâ* külliyyatının Halvetiyye tarikatına ayrılmış bir bölümü sayılabilir. 4. *İmam Gazzâlî* (İstanbul 1322). *Hüccetü'l-İslâm İmam Gazzâlî Hazretleriyle Bazı Ecille-i Ricâl-i Sûtiyyenin Terâcim-i Ahvâl-i Kudsiyyet-iştimâllerini Hâvîdir* alt başlığını taşıyan eserin 17. sayfasından sonra Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Hakîm et-Tirmizî, Ahmed el-Gazzâlî, Ebû Medyen el-Mağribî, Ebû Hâmid Kayserî (Somuncu Baba), Hacı Bayrâm-ı Velî, Kuşadalı İbrâhim Efendi gibi sûfilere yer verilmiştir. 5. *Ziyâret-i Evliyâ* (İstanbul 1325, 1327). Müellif, 1324 yılı Ramazan ayında (Kasım 1906) İstanbul'daki bazı evliya türbelerini ve dergâhları ziyaret etmiş, bunlar hakkında yazdığı yazıları *Tercümân-i Hakikat gazetesinde* ("Cevelân-i Dindârâne" başlığıyla tefrika halinde yayımladıktan sonra kitap halinde neşretmiştir. Ahmed Hilmi'nin türbelerini ziyaret ettiği bazı sûfiler şunlardır: Şeyh Vefâ Efendi, Emîr Ahmed Buhârî, Sünbül Sinan, Hüsâmeddin Uşşâkî, Ramazan Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî, İsmâil Ankaravî, İsmâil Rûmî, Abdülmecid Sivâsî, Abdülahad Nûri, Cemâleddin Hulvî, Hasan Cihangîrî, Nasûhî Üsküdarî, Nûreddin Cerrâhî, Selâhaddin Uşşâkî, Müstakimzâde Süleyman Efendi. 6. *Ravzatü'l-kurrâ ve Târîh-i Kur'ân-ı Kerîm*. Eser, müellifin *Ceride-i Sûfiyye*'nin 62-67. sayfalarında yayımladığı yazıların derlenmesinden meydana gelmiştir (İstanbul 1959). Hoca-zâde Ahmed Hilmi'nin diğer eserleri şunlardır. *Mir'ât-ı Hazret-i Muhyiddin-i Arabî* (İstanbul 1315), *Mir'ât-ı Bâyezîd-i Bistâmî* ve *Ebü'l-Hasan Hara-kânî* (İstanbul 1319).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, III, 27-28; *İlmiyye Sal-nâmesi*, s. 103; Ebû'lulâ Mardin, *Huzur Dersleri* (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II, 238-240; Özege, *Katalog*, II, 480; Tahir Erdoğan Şahin, *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Erzincan Tarihi*, Erzincan 1987, s. 285-286; *Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu: Arap Harflî Türkçe Eserler: 1729-1928* (haz. Müjgan Cunbur - Dursun Kaya), Ankara 1990, I, 196-198; M. Serhan Tayşi, "Hoca-zâde Ahmed Hilmi Efendi", *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1996, IX, 299-300; "Ahmet Hilmi Bey", *TA*, I, 259.

MUSTAFA KARA

HOCAZÂDE MEHMED EFENDİ

(bk. MEHMED EFENDİ, Hoca-zâde).

HOCAZÂDE MEHMED ENVERİ

(bk. MEHMED ENVERİ, Hoca-zâde).

**HOCAZÂDE
MUSLİHUDDİN EFENDİ**

(ö. 893/1488)

Fâtih Sultan Mehmed'in hocası,
âlim ve kazasker.

Muhtemelen 838 (1434) yılı dolaylarında Bursa'da doğdu. Babası Bursa tüccarlarından Yûsuf Efendi'dir. O dönemde ticaretle uğraşanlar "hoca" unvanıyla anıldığından Muslihuddin Efendi "Hoca-zâde" diye meşhur olmuştur. Kaynakların belirttiğine göre daha küçük yaşta iken ticaretle uğraşmasını isteyen babasına karşı çıkarak ilim tahsiline yöneldi. Emîr Sultan'ın öğrencilerinden Şeyh Velî Şemseddin, Muslihuddin'in babasını oğlunun tahsili için ikna etmeye çalıştıysa da başaramadı. Bu yüzden tahsil hayatının ilk yılları sıkıntılı geçti; ancak bu durum onun şevkini kırmadı. Ağras (Atabey) Medresesi'nde Ayasuluk kadısının oğlu olup Ayasuluk Çelebisi diye tanınan oğlu Mehmed'den usul, meânî ve beyân dersleri aldıktan sonra Bursa Sultânîye Medresesi'nde Hızır Bey'in derslerine devam etti. İlmî yeteneği ve çalışkanlığı sayesinde kısa zamanda hocasının ilgisini çekti ve onun yardımcısı oldu. Bir müddet sonra da hocası tarafından II. Murad'a takdim edildi. II. Murad Hoca-zâde'yi önce Kestel kadılığına, ardından Bursa'daki Esediye Medresesi müderrisliğine getirdi. Altı yıl süren bu müderrisliği sırasında Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı hacimli eserini ezberleyen Hoca-zâde başarılı çalışmaları sayesinde II. Murad'ın güvenini kazandı. Pa-dîşahın huzurunda yapılan bir sohbet sırasında vaktiyle Timur'un meclisinde Tef-